



Liimatainen Johanna

Narratiivinen tutkimusmenetelmä emotionaalisen kerronnan analyysissä

Kasvatuspsykologian kandidaatin tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Kasvatustieteen koulutus

2019

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Narratiivinen tutkimusmenetelmä emotionaalisen kerronnan analyysissa (Johanna Liimatainen)

Kasvatustieteen kandidaatin tutkielma, 35 sivua, 0 liitesivua

Marraskuu 2019

---

Emootiot ovat erottamaton osa jokapäiväistä elämäämme, mutta tieteellisessä tutkimuksessa mielenkiinto niitä kohtaan on kasvanut ja laajentunut eri tieteenaloille vasta viime vuosikymmeninä. Emootiot ovat mutkikas sisäinen järjestelmä, joka vaikuttaa toiminnassamme ja auttaa suuntaamaan huomiotamme. Toisin sanoen, emootiot vaikuttavat kognitiivisiin toimintoihimme ja havaintoihimme. Emootioita voidaan havaita myös fysiologisilla mittauksilla, koska emotionaalinen vaste ärsykkeisiin ilmenee fyysisesti. Emotionaalinen reagointi voi olla osittain tiedostamatonta.

Yksi esimerkki tiedostamattomasta tavasta reagoida (emotionaalisesti) ärsykkeeseen on silmän pupillien laajentuminen. Pupillien koon muutoksia voidaan havaita pupillometrillä, jota hyödynnetään muun muassa emootiotutkimuksissa. Tämän tutkimuksen taustana oli emootiotutkimus, jossa mitattiin pupillin koon muutoksia affektiivisiä IAPS-kuvia (International Affective Picture System) katsottaessa ja niistä raportoidessa. Tuloksena havaittiin, että samansuuntainen pupillin koon muutos tapahtuu sekä kuvia katsottaessa että niistä raportoidessa. Tulokset jättivät avoimeksi kysymyksen, mitä suullisessa raportissa tapahtuu juuri silloin, kun pupillien koko varioi merkittävästi kuvan positiivisen, negatiivisen ja neutraalin sisällön mukaan. Tässä kirjallisuuskatsaus pohjustaa jatkotutkimuksen toteuttamista tarkastelemalla, mitkä narratiiviset menetelmät soveltuvat emotionaalisen kerronnan analyysiin.

Kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena oli löytää narratiivinen menetelmä, jolla voidaan analysoida emotionaalista kerrontaa. Kriteerinä metodille oli, että kerronnasta pitää pystyä osoittamaan kohtia, joissa emotionaalisuus ilmenee. Tämä oli tärkeää siksi, että pystyttäisiin osoittamaan, osuuko emotionaalinen ilmaisu yhteen pupillin reaktion kanssa. Kirjallisuuskatsauksen perusteella näyttää siltä, että jatkotutkimuksessa on mahdollista käyttää narratiivista analysointimenetelmää. Erityisesti narratiivien rakenteellinen analysointi, jossa tunnistetaan emotionaalista arviointia sisältäviä kohtia, soveltuu tutkimukseen. Myös kategorisoivasta analysoinnista voi olla hyötyä jatkotutkimusta toteutettaessa.

Avainsanat: emootiot, pupillin laajentuminen, IAPS-kuvat, narratiivinen tutkimus

University of Oulu

Faculty of Education

Using narrative research methods to analyze emotional report (Johanna Liimatainen)

Master's Thesis in Education, 35 pages, 0 appendices

November 2019

---

Emotions are an integral part of our daily lives, but in scientific research the interest in emotions has grown and expanded to many scientific areas as late as in recent decades. Emotions are a complex internal system that influences our behaviour and helps us to direct our attention. In other words, emotions have impact on our cognitive operations and perceptions. Emotions can also be detected by physiological measurements because we tend to react in a physical way to stimuli. The emotional arousal may be partially unconscious.

One example of an unconscious (emotional) response to a stimulus is the dilation of the eye pupils. Changes in the size of the pupils can be detected by the pupillometry, which is used for example in the study of emotion. The starting point to this study was an emotion study that measured changes in pupil size when viewing and reporting affective IAPS pictures (International Affective Picture System). The study found that parallel pupil size variation occurs in picture viewing and reporting phase. The results left open the question of what happens in the oral report when the pupil size varies significantly according to the positive, negative and neutral content of the picture. This literature review prepares further research by considering which narrative methods are suitable for analyzing emotional report.

The purpose of the literature review was to find a useful narrative method for analyzing emotional narratives. The emotional parts of the narrative have to be able to indicate with the method. The criterion was important in order to indicate whether emotional expression coincides with the pupillary response. Based on the literature review, it seems possible to use narrative analysis in further research. Structural analysis of narratives particularly seems suitable for the further study. Categorizing may also turn out to be a useful analyzing method for further research.

Keywords: emotions, pupil dilation, IAPS, narrative research

# Sisältö

<b>1</b>	<b>Johdanto</b> .....	<b>5</b>
<b>2</b>	<b>Emootiot</b> .....	<b>7</b>
2.1	Määritelmä .....	7
2.2	Emootiot ja pupillin koon muutos.....	9
2.3	Emootiot, kieli ja kerronta .....	12
<b>3</b>	<b>Narratiivinen tutkimusorientaatio</b> .....	<b>15</b>
3.1	Laadullisen tutkimuksen erityispiirteitä.....	15
3.2	Narratiivin määritelmä.....	16
3.3	Narratiivisia lähestymistapoja.....	18
3.4	Narratiivien analyysi.....	21
3.4.1	<i>Suullisen aineiston litterointi</i> .....	22
3.4.2	<i>Teemoitteleva analyysi</i> .....	22
3.4.3	<i>Rakenteellinen analyysi</i> .....	24
3.5	Arvioinnin merkitys narratiivissa .....	26
<b>4</b>	<b>Johtopäätökset</b> .....	<b>28</b>
<b>5</b>	<b>Pohdinta</b> .....	<b>30</b>
	<b>Lähteet</b> .....	<b>32</b>

# 1 Johdanto

Tutkielman teko tarjosi mahdollisuuden tarttua tutkimuskysymykseen, jota oli tieteellisessä julkaisussa esitetty jatkotutkimuksen aiheeksi. Tutkimuksen aihepiirinä oli emootiot (tunteet). Emootiot ovat jokaiselle tuttu ilmiö, jonka moniulotteisuus ei kuitenkaan arkielämässä tule esille samaan tapaan kuin tieteellisissä tutkimuksissa. Emootiot ovat tieteessä varsin ajankohdainen tutkimusaihe, ja emootiotutkimuksen volyymi on kasvussa (Eich & Schooler, 2000, s. 3). Aihepiiri tarjosi ennen kaikkea uutta ja mielenkiintoista opittavaa.

Tämän kandidaatin tutkielman tarkoitus on pohjustaa jatkotutkimusta, jossa analysoidaan emotionaalista kerrontaa. Pohjustus toteutetaan kirjallisuuskatsauksena, jossa esitellään narratiivista tutkimussuuntausta ja arvioidaan sen tarjoamia mahdollisuuksia emotionaalisen kerronnan analysoimiseen. Narratiivisen tutkimuksen keskeinen elementti on narratiivi eli kertomus. Kertomukset ja tarinankerronta ovat osa ihmisten välistä kommunikointia, tiedon ja kokemusten välittämistä. Kertomuksia käytetään myös tieteellisessä tutkimuksessa, jossa kertomus voi olla tutkimusmenetelmä, tutkimuksen tuotos tai analysoinnin kohde. Nyt kiinnostuksen kohteena oli erityisesti suullinen narratiivi analysoinnin ja tulkinnan kohteena.

Lähtökohtana kirjallisuuskatsaukseen on valmis tutkimusaineisto, joka liittyy emootiotutkimukseen. Laukan, Haapalan, Lehtihalmeksen, Väyrysen ja Seppäsen (2013) tutkimuksessa koehenkilöille näytettiin tunteita herättäviä IAPS-kuvia ja heidän tuli arvioida, millaisia ajatuksia ja tunteita kuva heissä herätti. Kuvat olivat oletusarvoltaan positiivisia, negatiivisia tai neutraaleita. Koehenkilöt raportoivat tarinanomaisesti jokaisesta näkemästään kuvasta. Kokeessa havaittiin, että samankaltaisia fysiologisia muutoksia, pupillin koon vaihtelua, tapahtui sekä kuvan katseluhetkellä että raportointivaiheessa, jolloin kuva ei enää ollut näkyvillä. Tulos poikkesi niistä tutkimuksista, joissa pupillin koon oli osoitettu supistuvan siirryttäessä kuvien katselusta raportointiin. Tästä heräsi mielenkiinto tutkia aineiston puhevaihetta tarkemmin. (Laukka, Haapala, Lehtihalmes, Väyrynen ja Seppänen, 2013.) Hypoteesina on, että kuvien katseluvaiheessa herännyt emotionaalisuus ilmenee myös raportointivaiheen aineistossa (S. Laukka, henkilökohtainen tiedonanto, 19.4.2019).

Tutkimusaineistossa mielenkiinto kohdistuu erityisesti niihin vaiheisiin kerronnassa, joissa pupillien koko varioi tilastollisesti merkittävästi kuvan positiivisen, negatiivisen ja neutraalin sisällön mukaan. Tutkimusmenetelmän on sovelluttava kerronnan kiinnostavan aikajakson

tarkasteluun. Emotionaaliset kohdat pitää pystyä merkitsemään aikajanelle, jotta pupillin koon muutosten ja emotionaalisuuden samanaikaisuus voidaan osoittaa.

Tämän kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymys, millainen narratiivinen tutkimusote aineistona olevan emotionaalisen kerronnan analyysiin soveltuu. Jos soveltuva tutkimusmetodi löytyy, jatkok tutkimus voidaan toteuttaa narratiivisena analyysina. Kirjallisuuskatsaus jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa esitellään teoreettisena viitekehystenä emotiot. Toisessa osassa tarkastellaan narratiivista tutkimusta yleisesti sekä tutkimuskysymyksen näkökulmasta.

## 2 Emootiot

Kirjallisuuskatsauksen lähtökohtana oleva aineisto ja tutkimusintressi liittyvät emootioihin. Tämän vuoksi kirjallisuuskatsauksen aluksi tarkastellaan teoreettisesti, mitä emootiot ovat. Lisäksi tarkastellaan pupillin koon muutoksien yhteyttä emootioihin. Samassa yhteydessä esitellään tutkimus, joka toimi lähtökohtana tähän kirjallisuuskatsaukseen. Lopuksi emootioita lähestytään kielen näkökulmasta. Keskeistä on hahmottaa, miten emootiot ilmenevät puheessa.

### 2.1 Määritelmä

Emootiot ovat ihmisille monella tapaa hyödyllisiä muun muassa elämän kokemuksellisuuden sekä toiminnan säätelyn ja suunnittelun kannalta. Rollsin (1999) mukaan emootiot esimerkiksi motivoivat toimintaan, valmistavat kehon toimintavalmiuteen aktivoimalla autonomista hermostoa (esimerkiksi sydämen syke), ilmenevät vuorovaikutuksessa, auttavat muodostamaan sosiaalisia siteitä sekä palvelevat selviytymistä (Rolls, 1999, s. 67-69). Emootiot auttavat ihmistä järjestelemään havaintoja ja ymmärtämään toisten käyttäytymistä (Carroll, 2001, s. 217). Arkikielessä tunteet tarkoittavat usein samaa asiaa kuin emootiot, mutta tutkimuskäytössä emootio on laajempi termi, joka kuvaa koko emootioiden kokemisen prosessia (Damasio, 2000, s. 15; Murmann, 2018, s. 5). Suomenkielisten sanojen ”emootio” ja ”affekti” juuret ovat latinan sanoissa ”emovere” ja ”afficere”, ja ne merkitsevät ihmistä liikuttavia sisäisiä ja ulkoisia vaikutuksia (Niiniluoto 1996, s. 6-7). Jos puhutaan pitkäkestoisesta emootiosta, joka jatkuu useita tunteja, voidaan puhua mielialasta (mood) (Damasio 2000, s. 16; Ekman, 1984, s. 333).

Yksinkertaistetusti voidaan todeta, että emootiot ovat lyhyehkö tunnetila, joka koetaan positiivisena tai negatiivisena (ks. Cicirelli, 1996, s. 125; Gray & Watson, 2007, s. 171; Sajama, 1996, s. 258, 264). Tutkijoiden näkökulmasta emootiot ovat kuitenkin varsin monimuotoinen ja monimutkainen ilmiö, minkä vuoksi myös emootioiden teoreettisessa määrittelyssä esiintyy variaatiota ja erilaisia näkökulmia. Emootioihin liittyy eri komponentteja, kuten fysiologinen herääminen, motorinen toiminta ja subjektiivinen kokemus (Feyereisen, 1989, s. 272). Teoreetikoilla on erilaisia näkemyksiä siitä, mitkä komponentit todella kuuluvat emootioihin (Nielsen & Kaszniak, 2007, s. 362.). Feyereisenin (1989) mukaan lähtökohtainen ero teorioissa on myös se, mikä rooli tietoisella arvioinnilla on emootiossa. Fysiologisten tilojen merkitystä painottavissa teorioissa affektiivisen systeemin oletetaan toimivan itsenäisesti, mutta rinnakkain kognitiivisen systeemin kanssa. Arviointia painottavissa teorioissa taas kognitiivisen prosessin ajatellaan tapahtuvan ennen fysiologista vastetta. (Feyereisen, 1989, s. 272-273.) Cicirellin (1996)

mukaan näkemykset ovat lähentyneet toisiaan, mutta epäselvyys kognitioiden ja emootioiden roolista on säilynyt. Yksi mahdollinen näkemys on sellainen, että osaa emootioista määrittävät kognitiot ja osa emootioista ilmentyy erillään kognitioista. (Cicirelli, 1996, s. 125.)

Aiemmin tutkimushistoriassa järkeä (kognitio) ja tunteita (emootio) pidettiin erillisinä ilmiöinä, ja vain harvat tutkijat tarttuivat haasteeseen tutkia emootioita (Lane, R., Nadel, L., Allen, J. & Kaszniak, A., 2000, s. 4-6.). Viime aikoina emootioiden tutkimus on vilkastunut huomattavasti ja emootioiden yhteys kognitioihin ymmärretään paremmin (Eich & Schooler, 2000, s. 3; Labouvie-Vief, 1996, s. 103). Emootioita tutkitaan muun muassa aivotoiminnan, genetiikan ja sosiaalisten suhteiden yhteydessä, evoluution ja kulttuurin näkökulmasta, taloustieteessä sekä psykopatologian ja terveyden näkökulmasta (Coan & Allen, 2007, s. 3). Vaikka kognitiiviset ja emotionaaliset prosessit ovat erilaisia, niiden välillä ei Lanen ja kumppaneiden (2000) mukaan tietävästi ole perustavaa laatua olevaa erilaisuutta. Emootiot näyttävät myötävaikuttavan monissa kognitiivisissa toiminnoissa, kuten muistissa, havainnoinnissa ja tarkkaavaisuudessa. (Lane ym., 2000, s. 4-5.)

Emootiolle ei ole olemassa yksittäistä, yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Damasio (2000) tarjoaa yhden määritelmän toteamalla, että emootiot ovat johdonmukainen ja erityinen joukko fysiologisia reaktioita, jotka aivojärjestelmä herättää. Emootiot heräävät, kun henkilö kohtaa ärsykeitä, luo representaatioita muistin avulla tai kokee sisäisiä tiloja (ks. myös Cicirelli, 1996, s. 125). Tutkimukset ovat osoittaneet, että emootioita voi syntyä, vaikka emme aina tiedosta sitä. Ihminen voi esimerkiksi tiedostamattaan herättää representaatioita tai havaita ärsykeitä. Damasion mukaan emootiot palvelevat selviytymistä ja ovat evoluution hienosäätämä järjestelmä. Evoluution myötä selkeästi vaarallisille tai tärkeille ärsykeille näyttää kehittyneen tietynlainen emotionaalinen vaste, vaikka yleensä emotionaaliset vasteet ovat opittuja ja voivat vaihdella kulttuuri- ja yksilötasolla merkittävästi. Itse asiassa ihminen saattaa reagoida lähes kaikkiin kohtaamiinsa objekti- ja tilannekohtaisiin ärsykeisiin emotionaalisesti, mutta useimmiten reaktio on lähes huomaamaton. (Damasio, 2000, s. 16-17.)

Rolls (1999) selittää ärsykkeen ja siihen kytkeytyvän reaktion mekanismia vahvistajan (reinforcer) käsitteen avulla. Hänen uskoo, että vahvistajat synnyttävät emootioita. Vahvistajat ovat sekundaariärsykeitä, jotka ovat määrityneet merkittäväksi oppimisen kautta tai primaariärsykeitä, jotka johtavat suoraan positiivisen tai negatiivisen tunteen kokemiseen. Vahvistajaärsykeitä voidaan kutsua myös palkkioiksi (reward) tai rangaistuksiksi (punisher) sen perusteella, liittyykö niihin lähestymis- vai välttämiskäytännöt. Yksittäisellä ympäristön ärsykkeellä



voi olla useita erilaisia vahvistajan rooleja eli ne voivat assosioitua sekä palkkioon että rangaistukseen. Siten ärsykkeet voivat herättää esimerkiksi syyllisyyden tai ristiriitaisuuden tunteita. Erilaiset assosiaatiokombinaatiot muodostavat Rollsin mielestä tunteiden koko kirjon. Kaikki ärsykkeet eivät kuitenkaan toimi vahvistajina eli aiheuta emotioita, vaan aivot prosessoivat tietoisesti tai tiedostamatta tunnistaakseen tärkeät ärsykkeet ja tapahtumat. (Rolls, 1999, s. 62-64.)

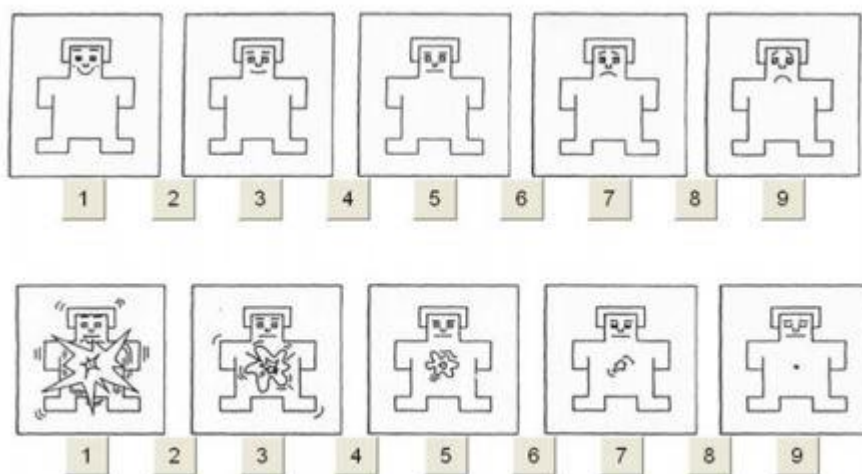
## **2.2 Emootiot ja pupillin koon muutos**

Edellä on todettu, että emotioihin liittyy fysiologisia tiloja. Elimistön emotionaalisia reaktioita voidaan tutkia ja havainnoida fysiologisilla mittauksilla. Yksi mittaustapa on silmän pupillin koon muutosten mittaus, jota kutsutaan pupillometri -menetelmäksi. Pupillin koon on osoitettu kasvavan emotionaalisten ärsykkeiden ja kognitiivisen kuormituksen yhteydessä (Laeng, Sirois & Gredebäck, 2012, s. 2-3.) Tutkimuksissa on käytetty emotionaalisina ärsykeinä esimerkiksi tunteita herättäviä kuvia (ks. Hess 1960). Muun muassa Bradley, Miccoli, Escrig ja Lang (2008) ovat löytäneet tutkimuksessaan vahvaa näyttöä sille, että pupillireaktio liittyy affektiivisia kuvia katsottaessa emotionaaliseen virittymiseen ja sympaattisen hermoston aktivoitumiseen. Myös Snowden ym. (2016) ovat todenneet, että pupillien on havaittu reagoivan herkästi emotionaalisiin ärsykeisiin. He havaitsivat omassa tutkimuksessaan, että pelkoa herättävät kuvat kasvattivat pupillin kokoa enemmän kuin neutraalit kuvat, vaikka kokeen olosuhteita varioitiin esimerkiksi katseluajan, katselutoistojen ja koehenkilölle annetun tehtävän osalta. (Snowden ym. 2016). Partala ja Surakka (2002) ovat tutkineet pupillin muutoksia myös IADS -ääniärsykkeiden (International Affective Digitized Sounds) yhteydessä. Heidän tutkimuksessaan todettiin, että positiiviset ja negatiiviset ääniärsykkeet saivat pupillit laajenemaan merkittävästi enemmän kuin neutraalit ääniärsykkeet. (Partala & Surakka, 2002.)

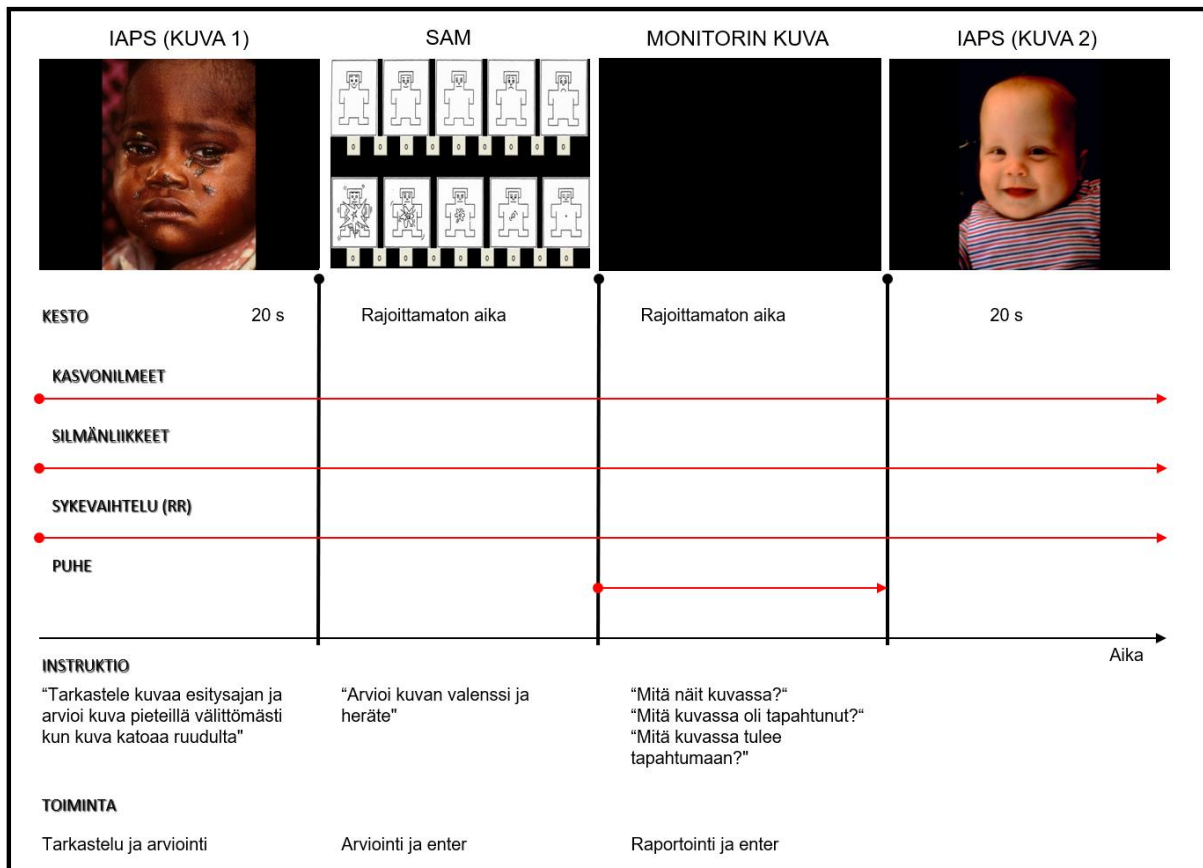
Pupillin koon mittausta hyödynnettiin myös tutkimuksessa, joka alun perin herätti mielenkiinnon tätä kirjallisuuskatsausta ja narratiivista lisätutkimusta kohtaan. Tutkimuksessa selvitettiin, miten silmän pupillin koko varioi katseltaessa ja raportoidessa emotionaalisia IAPS-kuvia (The International Affective Picture System) (Laukka ym., 2013). Langin, Bradleyyn ja Cuthbertin mukaan IAPS-kuvia käytetään tunteiden herättämiseen koeolosuhteissa, erityisesti emotio- ja tarkkaavaisuustutkimuksissa (Lang, Bradley & Cuthbert, 2005). IAPS-kuvat tuottavat turvallisesti ja tehokkaasti emotionaalisia kokemuksia, jotka ovat kuitenkin vaikutukseltaan

vähemmän intensiivisiä tosielämän tunnekokemuksiin verrattuna (Bradley & Lang, 2007, s. 34, 42-43).

Laukan ym. (2013) toteuttamaan tutkimukseen osallistui 44 opiskelijaa. Kokeen aikana mitattiin koehenkilöiden silmänliikkeitä ja sydämen sykevaihtelua, koehenkilöiden puhe nauhoitettiin ja kasvonilmeet taltioitiin käyttämällä videokuvausta. Koehenkilöt katsoivat tietokoneen näytölle ilmestyviä kuvia 65 senttimetrin etäisyydeltä. Koehenkilöille näytettiin kaikkiaan 48 IAPS-kuvaa, joista 16 oli valenssiltaan positiivista, 16 neutraalia ja 16 negatiivista. Jokaisen kuvan jälkeen tietokoneen näytölle ilmestyi SAM-arviointiskaala (Self-Assessment Manikin), jonka avulla koehenkilöt arvioivat suullisesti kuvan valenssia (valence) eli miellyttävyyttä sekä kuvan herättämän tunteen voimakkuutta eli virittävyttä (arousal) (ks. Lang ym., 2005). Tutkimuksessa käytetty SAM-arviointiskaala on esitetty kuviossa 1. Välittömästi SAM-arvioinnin jälkeen koehenkilöt raportoivat suullisesti kuvan herättämistä ajatuksista. Kokeen valvoja istui tietokoneen näytön takana eikä osallistunut tilanteeseen keskustelemalla, vaan toimi ainoastaan kertomuksen kuuntelijana. Kokeen kulku on esitetty vaiheistetusti kuviossa 2, jossa käytetään esimerkkinä kahta kokeen alussa näytettyä IAPS-kuvaa.

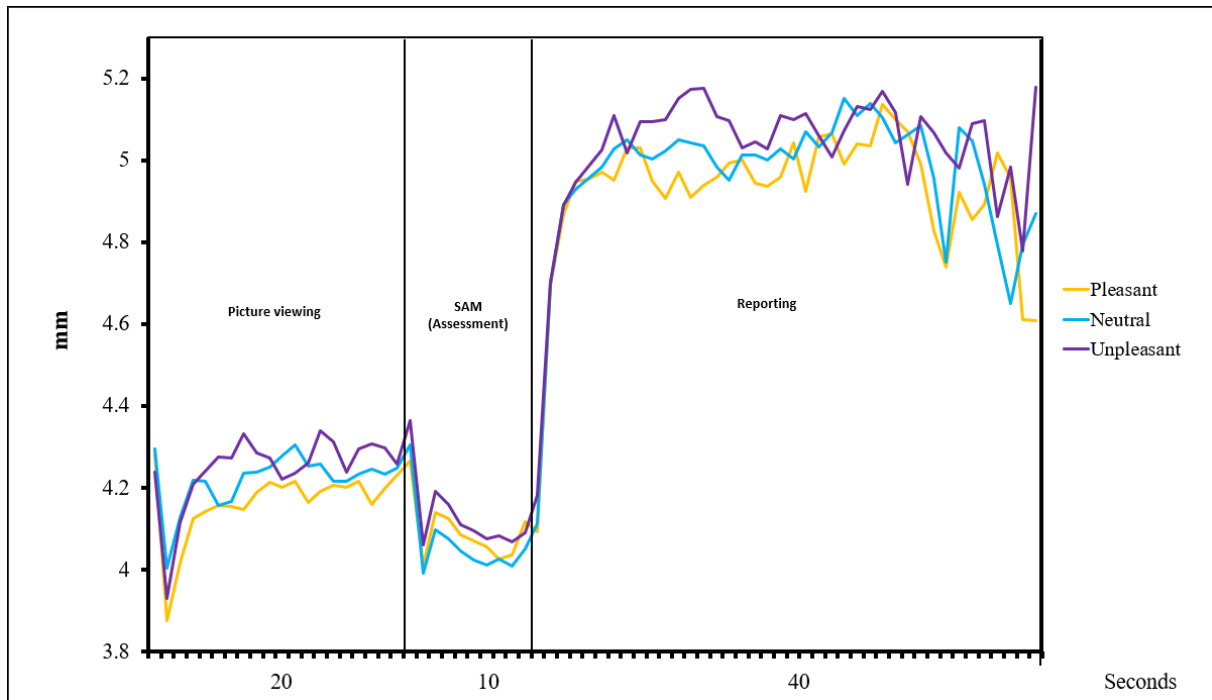


*Kuvio 1.* SAM-arviointiasteikko, jossa ensimmäinen rivi kuvaa valenssia (vaihtuma onnellisesta kasvojenilmeestä surulliseen ilmeeseen) ja alempi mittari kuvaa virittävyttä (vaihtuma kiihtyneestä olemuksesta tyynen rauhalliseen olemukseen). (S. Laukka, henkilökohtainen tiedonanto, 13.11.2019)



*Kuvio 2.* Ensimmäisen IAPS-kuvan tarkastelu-, arviointi- ja raportointivaihe sekä siirtymä toisen IAPS-kuvan tarkasteluvaiheeseen. (S. Laukka, henkilökohtainen tiedonanto, 19.4.2019)

Laukan ym. (2013) tutkimuksen tuloksena havaittiin, että silmän pupilli reagoi eri tavalla katsottaessa valenssiltaan negatiivisia, neutraaleja ja positiivisia kuvia. Negatiivisia kuvia katsottaessa pupillin koko oli keskimäärin suurempi kuin neutraaleja tai positiivisia kuvia katsottaessa. Lisäksi saman kaltainen pupillin koon muutos toistui raportointivaiheessa koehenkilön raportoidessa valenssiltaan negatiivisista, neutraaleista tai positiivisista kuvista. Pupillin koon muutos kuvien valenssin mukaan on esitetty vaiheistetusti kuviossa 3. Raportointivaiheessa tilastollisesti merkittävimmät ( $p < 0,001$ ) pupillin koon erot esiintyvät 10-20 sekunnin kohdalla. Raportointivaiheen alussa esiintyvä pupillin koon äkillinen kasvu (noin 4,2 mm – 4,9 mm) johtuu valaistuksen vaihtumisesta eli valkopohjaisen SAM-asteikon vaihtumisesta mustaksi tietokoneen ruuduksi. (Laukka ym., 2013.)



*Kuvio 3.* Pupillin koon (mm) variointi valenssin (miellyttävä/oranssi viiva, neutraali/sininen viiva, epämiellyttävä/violetti viiva) mukaan kuvien tarkastelu-, arviointi- ja raportointivaiheen aikana. (S. Laukka, henkilökohtainen tiedonanto, 19.4.2019)

Tutkijat pohtivat, herääkö kuvien katseluvaiheessa koettu emotionaalisuus uudelleen, kun koehenkilö muistelee kuvaa ja raportoi siitä (S. Laukka, henkilökohtainen tiedonanto, 19.4.2019). Laukan ym. (2013) mukaan aiemmissä saman tyyppisissä tutkimuksissa vastaavaa ilmiötä ei oltu havaittu, vaan pupillin koko oli pienentynyt raportointivaiheen aikana. Tämä voi osaltaan johtua siitäkin, että aivan vastaavaa koeasetelmaa ei ole käytetty aiemmin. Tulos herätti lisäksymyksiä, joiden selvittämiseksi esitettiin jatkotutkimusaiheena puheraportin narratiivista analyysia. (Laukka ym., 2013.)

### 2.3 Emootiot, kieli ja kerronta

Myös kielellä on emotionaalisia ulottuvuuksia. ”Kielellä voi koskettaa, satuttaa, lämmittää” (Eronen 2004). Herbert, Ethofer, Fallgatter, Walla & Northoff (2018) toteavat kuitenkin, että perinteisen kognitiivisen lähestymistavan mukaan kieltä on pidetty kognitiivisena toimintona, joka ei ole kytköksissä esimerkiksi aisteihin, motoriikkaan tai emootioihin. Vasta viime vuosien tutkimukset antavat näyttöä siitä, että kieli ja emootiot eivät ole täysin toisistaan riippumattomia ilmiöitä. Uudet tutkimukset osoittavat, että sanoja eli kielen representaatioita prosessoidaan samaan tapaan, kuin muuta emotionaalista sisältöä, esimerkiksi kuvia. Sanat voivat samaan

tapaan antaa herätteitä autonomiselle hermostolle ja tuottaa mielihyvän tai epämukavuuden tuntemuksia. (Herbert ym., 2018, s. 1-2.)

Ihmiset voivat ilmaista kokemuksia ja emootioita toisilleen ilmeillä, eleillä, äänneillä ja kielellä. Emootiot vaikuttavat siihen, mitä ja miten kerrotaan, mutta niitä tarvitaan myös kertomuksen vastaanottamisessa ja tulkitsemisessa. Günthnerin (2011) mukaan omia kokemuksia jaetaan kertomuksien muodossa, jotta ne tulisivat uudelleen koetuksi kertomuksen kautta. Kokemuksen kertoja voi hyödyntää kieliopillisia keinoja siten, että emootiot tulevat toisten tulkitsemäksi. (Günthner 2011.) Siikalan (1990) mukaan kertomuksella on aina jokin merkitys ja tarkoitus, ja kertoja valitsee ilmaisukeinot sen perusteella. Kertomuksen tarkoitus voi olla esimerkiksi viihdyttää, opettaa tai varoittaa kuulijoita. (Siikala 1990, s. 30.) Carrollin (2001) mielestä emootiot ovat oleellinen osa myös kertovan taiteen viehätystä. Emotionaalisen vasteen ansiosta kertomus vetää ihmisen huomion puoleensa ja saa ihmiset seuraamaan juonen ja päähenkilöiden käännteitä. Emootiot ikään kuin liimaavat henkilön huomion tarinaan. (Carroll, 2001, s. 216-217.)

Naamangan (2009) tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miesten ja naisten emotionaalisen kerronnan piirteitä ja eroavaisuuksia sekä koetun tunteen vaikutuksia kerrontaan. Analyysissa keskityttiin emotionaalisiin IAPS-kuvista kerrottujen narratiivien sisällölliseen tarkasteluun, kuten informaatioisisältöön, koherenssiin ja emootiosanoihin sekä kerronnan pituuteen. Tuloksena oli, että kuvien emotionaalinen sisältö vaikuttaa narratiivin sisällöllisiin piirteisiin. Esimerkiksi negatiivisten kuvien kohdalla kerronta oli pidempi kuin neutraalien tai positiivisten kuvien kohdalla. Positiivisten kuvien kohdalla taas käytettiin eniten emootiosanoja. Naamanka havaitsi kerronnassa myös sukupuolikohtaisia eroja. Miehet esimerkiksi kertoivat pidempiä tarinoita kuin naiset. Naisten kertomukset taas saivat enemmän informaatioisisältöpisteitä kuin miesten kertomukset. (Naamanka, 2009, s. 17, 68-74.)

Kolehmainen (2010) käytti omassa tutkimuksessaan samaa tutkimusaineistoa kuin Naamanka. Kolehmaisien tutkimuskohteena olivat puheen prosodiset piirteet, kuten perustaaajuus, shimmer, matalataajuinen energia, äänenvoimakkuus ja puheen suhde hiljaisuuteen. Hän havaitsi, että kerronnassa kuvien valenssi vaikutti tilastollisesti merkittävästi vain kolmeen prosodiseen piirteeseen: perustaaajuuden vaihteluun, shimmeriin ja äänenvoimakkuuteen. Kuvien valenssilla oli enemmän vaikutusta puheen prosodisiin piirteisiin kuin kuvien vireystilalla. Kolehmainen kuitenkin totesi, että tutkimusmenetelmä ei ehkä ollut erityisen sopiva hänen aineistoonsa. (Kolehmainen, 2010, s. 39-55.)

Naamangan (2009) ja Kolehmaisien (2010) tutkimukset tarjoavat mielenkiintoisen vertailukohdan käsillä olevalle narratiiviselle emootiotutkimukselle, koska niissä on käytetty samaa tutkimusaineistoa kuin nyt suunnitteilla olevassa jatkotutkimuksessa. Kolehmainen muun muassa (2010) teki mielenkiintoisia havaintoja aineistosta. Hän havaitsi tutkimuksessaan, että koehenkilöt reagoivat kuviin yksilöllisesti oman kokemuksellisen taustansa mukaan. Oma tulkinta saattoi esimerkiksi muuttaa oletusarvoisesti positiivisen kuvan valenssin negatiiviseksi. Koeasetelmasta johtuen myös edelliset kuvat ja niiden herättämät ajatukset vaikuttivat joidenkin koehenkilöiden arviointeihin myöhempien kuvien kohdalla, mikä muutti kuvan odotusarvoista emotionaalista herätettä. (Kolehmainen, 2010, s. 61-62.)

Tässä tutkimuksessa kiinnostava näkökulma on erityisesti se, miten emootiot ilmenevät kertomuksissa eli narratiiveissa. Aaltonen, T. ja Leimumäki, A. (2010) ovat todenneet, että perinteisissä narratologisissa teoriassa pidetään mahdottomana sitä, että voisi samaan aikaan kokea ja kokemuksellisesti kertoa. Henkilökohtaisista kokemuksista puhuttaessa kokeminen voi kuitenkin olla osa kerrontaa. Myös kerrottaessa toisesta henkilöstä kertojan ja kerronnan kohteen diskurssit voivat sekoittua ja kerronnan hetkellä kokeminen on mahdollista. Kokemus kerronnallistetaan ja siihen sekoittuu oikeaa kokemuksellisuutta. Kun kokemus pääsee vaikuttamaan kertomukseen, se voi näkyä satunnaisina kielellisinä poikkeamina, kuten yhtäkkisenä preesensmuotona, vaikka kertomus sijoittuu menneisyyteen. Myös toisto kerronnassa voi ilmentää hetkessä elävää kokemuksellisuutta ja asian tärkeyttä. (Aaltonen & Leimumäki, 2010, s. 126-131.) Seuraavassa luvussa tarkastellaan narratiivisen tutkimuksen keinoja analysoida narratiivin emotionaalisia kohtia.

### 3 Narratiivinen tutkimusorientaatio

Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus on löytää narratiivinen menetelmä, jolla voidaan analysoida emootioiden ilmentymistä emotionaalisessa kerronnassa. Tässä luvussa esitellään narratiivista tutkimusorientaatiota yleisesti sekä tutkimuskysymyksen näkökulmasta. Selvityksen kohteena on laadullisen tutkimuksen erityispiirteet, narratiivisen tutkimuksen suuntaukset, aineiston käsittely sekä analysointiin tarjolla olevat menetelmät. Metodeista esitellään erityisesti sellaisia, jotka soveltuvat yksittäisen puhujan kertoman suullisen, tarinamuotoisen aineiston analysointiin.

#### 3.1 Laadullisen tutkimuksen erityispiirteitä

Narratiivinen tutkimus on laadullista tutkimusta, jossa ei ole yhtä oikeaa tapaa tuottaa luotettavaa tietoa. Clandinin (2007) mukaan tutkimustulosten ymmärretään liittyvän tiettyyn kulttuuriin ja ajalliseen kontekstiin eikä sen siksi oleteta olevan tiettyin menetelmin toistettavissa ja oikeaksi todistettavissa. Luotettavana tietona ei pidetä vain eksaktia numeroihin ja tilastolliseen esitykseen pohjautuvaa tietoa. Sen sijaan kaikki tieto nähdään viime kädessä kielellisenä ilmaisuna, oli se numerotietoa tai kuvauksellisesti kerrottua tietoa. Brunerin (1986) mukaan narratiivinen (kerronnallinen) tietäminen ilmenee kertomuksina, koska ihminen tekee havaintoja ja kokoaa tietoa kerronnallisesti (Bruner, 1986, viitattu lähteessä Salo, 2008, s. 84). Numeroin ja luokitteluin ilmaistu tieto koetaan erityisen rajoittavana, kun tieteen kohteena on sosiaaliset ilmiöt. Monimuotoinen kieli on tällöin parempi kuvaamaan asioita ja synnyttämään ymmärrystä. Narratiivisessa lähestymistavassa oleellista on ymmärtää ilmiöitä ja pyrkiä huomaamaan yksityiskohtien merkitys. (Clandinin, 2007, s. 19-28.)

Laadullisessa tutkimuksessa kannattaa hyödyntää olemassa olevia teorioita, kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessakin. Eskola ja Suoranta (2000) määrittelevät taustateorian aihepiiriä koskeväksi tieteelliseksi tiedoksi, joka tarjoaa lähtökohtia aineiston tarkasteluun. Usein erityisesti teoriasta johdetut käsitteet hyödyttävät laadullisen tutkimuksen tekijää. Yhtä lailla tutkimuksen edetessä tarvitaan tulkintateoriaa, joka auttaa nostamaan esille oikeanlaisia, aineistoon kohdistuvia tutkimuskysymyksiä. Ilman teoriaa aineiston analyysi on täysin aineiston varassa ja analyysi voi jäädä pinnalliseksi. Ilman teoriaa tutkimuksesta tulee helposti vain ilmiötä kuvaileva selostus. Teoriasta ei kuitenkaan tarvitse tehdä yhtenäistä esitystä tutkimuksen alkuun, vaan sitä voidaan esittää vuoropuhelun tyyppisesti empiiristen osioiden kanssa. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 81-82.)

Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan teoria voi olla joskus ennemminkin laadullisen tutkimuksen päämäärä kuin väline. Tällöin aineistosta käsin on tarkoituksena induktiivisesti kehittää teoriaa. Analyysissa edetään yksittäisestä tapauksesta yleistämiseen. Tämän tyyppistä, aineistolähtöistä tutkimustapaa käytetään paljon esimerkiksi kielitieteellisissä teksti- ja kertomusanalyseissa. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 82, 145.)

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1997) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei niinkään ole todistaa oikeaksi olemassa olevia väittämiä, vaan löytää ja nostaa esiin tosiasioita. Monimuotoista todellisuutta yritetään hahmottaa ja tutkia kokonaisvaltaisesti. Tutkijan omat intressit ja arvot vaikuttavat siihen, miten ilmiöitä tulkitaan ja ymmärretään. Tutkimus on melko subjektiivista, ja tutkijan omat lähtökohdat ja tieto sulautuvat kohteesta muodostettavaan tietoon. Saatu tieto on aina myös tiettyyn paikkaan ja aikaan rajoitettua. (Hirsjärvi ym., 1997, s. 161.)

Yksi tapa arvioida laadullisen tutkimuksen onnistumista, on sen validiteetti. Riessmanin (2008) mukaan laadullisessa tutkimuksessa validiteetilla viitataan yleensä tutkimuksen vakuuttavuuteen ja uskottavuuteen, joihin voi vaikuttaa pelkästään jo hyvällä kirjallisella ilmaisutaidolla. Validiteettia voidaan parantaa huomioimalla tutkimuksen raportoinnissa kolme periaatetta. Ensimmäkin metodiset valinnat on hyvä kuvata ja perustella huolellisesti. Tutkijaa voi auttaa, jos hän pitää lokia tai kirjoittaa päiväkirjaa, johon kirjaa ylös, miten päätökset on tehty. Toiseksi kannattaa kuvata, miten analysoinnissa tehdyt tulkinnat tuotettiin, ja millaisia vaihtoehtoisia tulkintoja ehkä tuli esille. Kolmanneksi aineistosta kannattaa esittää riittävän seikkaperäisiä ja kontekstin esiin tuovia kohtia, ja aineisto on hyvä tarjota toisten saataville, jos mahdollista. (Riessman, 2008, s. 190-195.)

### **3.2 Narratiivin määritelmä**

Narratiivinen tutkimus on yleistynyt viime vuosikymmeninä monissa ihmistieteissä. Suomen kielessä käytetään myös termejä kerronnallisuuden tutkimus ja tarinallinen tutkimus. Hyvärinen (2006) mukaan englanninkielinen termi ”narrative” voidaan kääntää kertomukseksi, kertomukselliseksi tai kerronnalliseksi, kun taas termi ”story” voidaan kääntää tarinaksi. Monet sosiaali-tieteiden tutkijat käyttävät termejä kertomus ja tarina toistensa synonyymeina, mutta kirjallisuustieteissä niille varataan yleensä eri merkitys. Kirjallisuustieteessä tarina ymmärretään juonnelliseksi kokonaisuudeksi, kun taas kertomuksella tarkoitetaan tarinan esitystä jonkin median, kuten kirjan tai elokuvan, avulla. (Hyvärinen, 2006.)



Narratiivi on käsite, jolla voidaan nykyään tarkoittaa melkein mitä tahansa kielellistä tuotosta paitsi ranskalaisin viivoin kirjoitettuja sanoja. Riessmanin (2008) mukaan vakavasti otettavat tieteentekijät määrittelevät narratiivin kuitenkin tietyin ehdoin. Yhteistä erilaisille määrittelyille on se, että narratiivi muodostuu toisistaan riippuvista osista. Eri koulukunnissa narratiivi voi kuitenkin tarkoittaa eri asioita. Yksi ääripää käsitteen määrittelyssä on tiukka rajaus, jossa narratiivi tarkoittaa keskustelun osaa, on ajallisesti looginen jatkumo, ja liittyy tiettyyn aiheeseen. Tällaista määrittelyä käytetään erityisesti kielitieteissä. Toista ääripäätä edustavat esimerkiksi historian ja antropologian tutkijat, joille narratiivi voi tarkoittaa elämäkertaa, joka on koottu haastatteluita, observointia ja dokumentteja hyödyntäen. Psykologia- ja sosiologiatieteissä narratiivin määritelmä on jotain kahden ääripään väliltä pitäen sisällään esimerkiksi pitkiä haastatteluja tai terapeutisia keskusteluja. Ihmistieteissä yleensä ottaen narratiivi voi viitata tutkimuskohteiden kertomiin tarinoihin, tutkijan aineistopohjaisiin selostuksiin tai edellisten pohjalta lukijan muodostamiin tarinoihin. Nykytutkimuksessa jopa visuaalisen materiaalin analysointia voidaan pitää narratiivisena tutkimuksena. (Riessman, 2008, s. 5-6.)

William Labovin ja Joshua Waletzky 1960-1970 luvulla kirjoitetut artikkelit edustavat narratiivisen tutkimuksen perinteisiä näkemyksiä, jotka ovat edelleen huomionarvoisia. Hyvärinen mukaan Labovin ja Waletzky suullisen kertomuksen rakennemalli on luonut pohjan sosiaalitieteissä tehdylle aineiston analyysille (Hyvärinen, 2010, s. 94). Artikkelissa *Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience* Labov ja Waletzky (1997) hahmottelevat analyyttistä viitekehystä suullisten kokemusten analysointiin. Labovin ja Waletzky mallissa tarinalla, narratiivilla, tunnistetaan olevan tietynlainen kokonaisrakenne. He nimeävät tarinalle kuusi erilaista osiota, jotka ovat normaalisti erotettavissa suullisesta, henkilökohtaisesta tarinasta. Ensimmäinen tunnistettava osa tarinassa on abstrakti (abstract). Jos narratiivissa on abstrakti, se on eräänlainen tiivistys tarinan sisällöstä ja tarkoituksesta. Tarinan toinen osa on orientaatio-osio (orientation), joka sisältää vapaita lauseita, jotka asettavat tarinalle puitteet. Kaikilla tarinoilla ei ole orientaatiota, se puuttuu usein esimerkiksi lasten tai heikosti kommunikoivien aikuisten tarinoista. Orientaatio ei myöskään esiinny aina tarinan alussa. Kolmas tarinan osa on komplikaatio-osio (Complication). Tämä on tarinan pääosa, ja se muodostuu yleensä narratiivilauseista eli tapahtumien sarjasta. Tarina voi sisältää monta komplikaatio-osaa. Osa päättyy usein johonkin tulokseen, mutta ei aina selkeästi. Neljäs tarinan osa on arviointiosio (evaluation). Ilman arviointia tarina ei ole täydellinen eikä sen tarkoitus tule selkeästi esille. Arviointi puuttuu usein tarinoista, joilla ei ole henkilökohtaista kosketuspintaa. Arviointi osoittaa tarinan huippukohdan, tauon ennen ratkaisua, mutta monissa tarinoissa arviointi sulautuu yhteen

ratkaisun kanssa. Arviointi liittyy usein tarinan tarkoitukseen; se paljastaa kertojan asenteen tarinaan ja painottaa tarinan tärkeyttä. Tarinan viides osa on ratkaisuosio (resolution). Nimensä mukaisesti tämä osio pitää sisällään tarinan ratkaisun, ellei se ole tullut esille jo arviointiosiossa. Viimeiseksi tarinassa on päätösosio (coda), jossa kertoja ikään kuin palaa nykyhetkeen ja osoittaa tarinan päättyneen. (Labov & Waletzky, 1997, s. 27-36; Labov, 1972, s. 363.)

Becker ja Quasthoff (2005) lähestyvät narratiivin käsitettä narratiivisen vuorovaikutuksen käsitteen kautta. Heidän mukaansa tarinan kertomista voidaan pitää inhimillisen kommunikoinnin prototyyppinä. Tarinoidessa kieltä käytetään viittaamaan menneeseen, tunteiden ja asenteiden jakamiseen, rakentamaan kuvaa itsestä ja toteuttamaan erilaisia kognitiivisia ja kommunikatiivisia toimintoja. (Becker & Quasthoff, 2005, s. 1.) Narratiivia voi kuvata myös sen funktion eli tarkoituksen kautta. Riessmanin mukaan tarinat yleisesti ottaen paljastavat totuuksia ihmisten kokemuksista, luovat järjestystä, pitävät sisällään tunteita sekä auttavat rakentamaan ymmärrystä ja luomaan yhteyttä toisiin ihmisiin. Yksittäisen tarinan tarkoituksena voi olla esimerkiksi muistella ja hahmottaa menneitä asioita, kertoa tarinoita, pyrkiä vakuuttamaan yleisönsä tietystä totuudesta, osallistaa kuulija asettamalla hänet kertojan perspektiiviin, viihdyttää, johtaa kuulijaa harhaan tai mobilisoida kuulijaa tekoihin. (Riessman 2008, s. 8-10.)

Chasen mukaan (Chase 2005, viitattu lähteessä Holstein & Gubrium 2012) useimmilla tutkijoilla on melko yhtenäinen käsitys narratiivista. Narratiivia pidetään yksilöllisenä suullisen tai kirjoitetun puheen muotona, joka luo merkitystä järjestämällä tarinan aineksia tiettyyn muotoon. Puhujan oma ymmärrys muovaa tarinaa ja tarina sisältää tapahtumien lisäksi kertojan tunteita, asenteita, uskomuksia ja tulkintoja. Narratiivia pidetään entistä yleisemmin toiminnan osana ja tapana saavuttaa jotakin. (Holstein & Gubrium, 2012, s. 6-7).

### **3.3 Narratiivisia lähestymistapoja**

Narratiivista tutkimusta voidaan luokitella ja kuvata eri tavoilla. Suureen variaatioon vaikuttaa muun muassa se, että tutkimussuuntausta käytetään monien eri tieteiden parissa. Laitisen ja Uusitalon (2008) mukaan narratiivista tutkimusta ei voi sanoa yhtenäiseksi teoreettis-metodologiseksi suuntaukseksi, vaan tutkimussuuntausta yhdistää tarinan käsite eri muodoissaan. Termi narratiivinen tutkimus voi kuvata narratiivien tutkimusta tai narratiivista tapaa tehdä tutkimusta. (Laitinen & Uusitalo, 2008, s. 110; ks. myös Lieblich ym., 1998, s. 3.)

Hyvärinen (2004) hahmottelee narratiivista tieteen kenttää kaksijakoiseksi: perinteinen semiotiikkaan ja kielelliseen tutkimukseen keskittynyt narratologia sekä kertomuksen tutkimus, joka lainaa menetelmiä muun muassa sociolinguistikasta ja psykologiasta. Kertomuksen tutkimus syntyi 1980-luvun jälkeen, kun psykologiassa ja yhteiskuntatieteissä tapahtui ”kerronnallinen käänne”. Tutkimus on alusta asti ollut monitieteellistä, ja sen vuoksi menetelmätkin ovat olleet moninaisia. Yksi vaikuttavia yhteisiä malleja tutkimukselle on ollut Labovin ja Waletzkin lingvistinen kertomuksen teoria. Hyvärinen pitää ongelmallisena sitä, että narratologian ja kertomuksen tutkimuksen suuntaukset eivät usein kohtaa, vaikka se voisi olla hyödyllistä. Molempien suuntausten piirissä on kuitenkin tapahtunut kehitystä. Narratologiassa mukaan on tullut kognitiivinen tietämisen aspekti, ja kerronnallisuuden tutkimuksessa on levinnyt ajatus kokemuksen, elämän ja kertomuksellisuuden yhteenkuuluvuudesta. (Hyvärinen, 2004, s. 1-5.)

Tutkijoiden Andrews, Squire, ja Tamboukou (2008) mielestä narratiivisen tutkimuksen voi jakaa tapahtumakeskeiseen, kokemuskokeskeiseen ja sosiaalisiin ulottuvuuksiin keskittyvään lähestymistapaan. Tapahtumakeskeisessä tutkimuksessa narratiivit liittyvät usein menneisyyden tapahtumiin, ja aineistona ovat omaelämäkerralliset haastattelut. Tapahtumakeskeisen lähestymistavan klassikkona voidaan pitää William Labovin tutkimustyötä. Kokemuskokeskeinen tutkimus taas voi keskittyä vaihtelevampiin tarinoin: kuvitteellisiin ja aitoihin tarinoin sekä pitkiin kertomuksiin ja lyhyisiin keskustelunosiin. Myös narratiivin esitystavat voivat olla kokemuskokeskeisessä tutkimuksessa vaihtelevia: puhetta, kirjoitusta, päiväkirjoja, kirjoitettuja, valokuva-albumeita ynnä muita. Rajat tapahtumakeskeisen ja kokemuskokeskeisen tutkimuksen välillä eivät kuitenkaan ole selviä. Sosiaalisten ulottuvuuksien tutkimisessa kiinnostuksen kohteena ovat useimmiten sosiaaliset koodit ja merkitykset, joita narratiivit ilmentävät. Narratiiviset tutkijat suhtautuvat varsin eri tavoin sosiaaliseen kontekstiin. Toiset tunnistavat kontekstin merkityksen ja ottavat sen tutkimuskohteeksi, mutta toiset eivät kiinnitä asiaan juuri huomiota, vaan antavat enemmän arvoa tarinan ja inhimillisen kokemuksen väliselle linkille. (Andrews ym., 2008. s. 5-7.)

Becker & Quasthoff (2005) jakavat narratiivisen vuorovaikutuksen tutkimuksen lingvistiseen konseptiin sekä uudempaan, kulttuuris-semioottiseen suuntaukseen. Lingvistinen konsepti edustaa Labovilaista tutkimusta, jossa on perinteisesti keskitytty narratiivin rakenteelliseen tai interaktiiviseen aspektiin. Tutkimuskentän laajentuessa kertomuksen muodon, sen kontekstin ja tilanteen määritelmät ovat avartuneet ja lingvistinen tutkimus on saanut uusia piirteitä. Kulttuuri-semioottisessa suuntauksessa puolestaan tutkimus voi keskittyä pidempiin prosesseihin, joissa yksilö paikantaa itsensä osaksi yhteiskuntaa, ja jossa yhteiskunta tarjoaa tähän välineitä.

Tällöin narratiivia käytetään käsitteellisesti avaamaan mahdollisuuksia tutkia ja analysoida sosiaalisia ilmiöitä. Kulttuurinen suuntaus kohdistaa huomiota mikro-rakenteellisista ilmiöistä makro-rakenteellisiin mekanismeihin. (Becker & Quasthoff, 2005, s. 2-5.)

Holsteinin ja Gubriumien mukaan narratiivisessa tutkimuksessa ovat yleisimmin kohteena henkilökohtaiset tarinat, jotka kuvaavat yksilöllistä kokemusta. Myös muun tyyppiset narratiiviset tutkimukset ovat tulleet tutuksi tutkimussuuntauksen suosion laajetessa ja narratiivin määrittelyn monipuolistuessa. (Holstein & Gubrium, 2012, s. 1-3.) Myös Hatavara ja Mildorf (2017) ovat todenneet, että narratiivisen tutkimuksen valtavirtaa ovat edustaneet omakohtaiset tarinat, mutta viime aikoina tieteessä on alettu tutkia myös toisista kerrottuja tarinoita (vicarious narrative) (Hatavara & Mildorf, 2017, s. 72).

Holsteinin ja Gubriumien (2012) havaintojen perusteella tyypillisin tutkimusaineisto on edelleen litteroitu, haastatteluista kerätty materiaali. Muita aineistoja saadaan esimerkiksi kenttätyön kautta tai luonnollisesta keskustelusta. Aineistona voidaan käyttää erilaisia suullisia, kirjallisia ja visuaalisia materiaaleja. Tutkimus keskittyy pääasiassa tarinoiden sisällön, teemojen ja rakenteen analysointiin. Muita näkökulmia tutkimuksessa ovat muun muassa tarinan kerronta ja siihen liittyvät sosiaaliset aspektit. (Holstein & Gubrium, 2012, s. 1-3.)

Clandinin (2007, s.9) mukaan tarinat ja niiden kertominen ovat perustavia asioita tutkittaessa inhimillistä kokemusta. Narratiivi on yksi inhimillistä kokemusta kuvaava representaatio. Narratiivisen tutkimuksen viitekehikseksi soveltuu John Deweyn pragmaattinen filosofia, johon sisältyy ajatus ihmisen jatkuvasta, kokemuksellisesta vuorovaikutuksesta ympäristöön. Sen mukaan ihminen kehittyy ja muovaa ymmärrystään kokemuksien kautta, ja kokemukset muodostavat toinen toistaan rikastuttavan ja määrittävän jatkumon. Toiselle kerrottuna kokemus sisältää aina valikoitua tietoa kokemuksesta. Tämän vuoksi voidaan ajatella, että kokemus henkilökohtaisella tasolla pitää sisällään enemmän kuin siitä kerrottu tarina. Kun tutkimuksen kohteena on persoonallinen, yksilöllinen kokemus, ei todellisuutta voida pitää kaikkien yhdessä jakamana rakenteena, vaikka tieteessä usein pyritään löytämään kaikille yhteisiä luonnonlakeja. Kysymys on enemmän hetkellisestä, ajallisesta kokemuksesta, jota voidaan ymmärtää ja tulkita tutkimuksen keinoin, jos kokemuksen yksilölliset taustat tunnetaan, ja jos kokemuksen konteksti sekä tutkimuksen vaikutus tilanteeseen otetaan huomioon. (Clandinin, 2007, s. 39-45.)

Vaikka kerrottuun kokemukseen voi liittyä kulttuurisia ulottuvuuksia, Clandinin (2007) mukaan narratiivisessa tutkimuksessa kokemusta voidaan pitää suoran tiedon lähteenä.

Päinvastaisesti esimerkiksi jälkistrukturalistisen näkemyksen mukaan tulee katsoa tarinoiden taakse, koska tarinoiden merkitys voidaan nähdä vain diskursiivisten systeemien ja sosiaalisesti rakentuneiden konstruktioiden kautta. Myös marxilais-vaikutteiset, kriittiset suuntaukset suhtautuvat narratiiveihin kulttuurin johdannaisina, jotka estävät näkemästä kokemusten todelliset syyt. Narratiiviselle tutkijalle kokemus voi kuitenkin olla kokemuksellisen tiedon alku ja loppu. Näkemyksessä hyväksytään se, että kokemuksella on kielellinen ulkoasu ja että osa tiedosta voi olla narratiivisessa muodossa. Narratiivinen suuntaus tutkii yksilön kokemusta maailmasta ja pyrkii tulkinnalla rikastuttamaan kokemuksesta saatua tietoa ja jakamaan sitä muille sekä tutkittavalle itselleen. Tutkija on tietoinen siitä, että narratiivi voidaan tulkita monella eri tavalla. Tutkimuksen kohteena voi olla arkikokemukset tai kulttuuriset kokemukset. (Clandinin, 2007, s. 42-57.)

### **3.4 Narratiivien analyysi**

Narratiivisessa tutkimuksessa voidaan käyttää monia erilaisia aineiston analysointitapoja. Laitinen ja Uusitalo (2008) toteavat, että aineiston analysointiin ei välttämättä löydy sellaisenaan sovellettavaa metodia, vaan analyysin suunnittelussa on yhdisteltävä erilaisia analyysitapoja. Tutkijan on oltava luova ja löydettävä itse aineistoon sopivat analysointitavat. Usein analyysin toteutusmuoto riippuu siitä, onko kiinnostuksen kohteena tarinan sisältö vai muoto. (Laitinen & Uusitalo, 2008, s. 131-135.)

Holsteinin ja Gubriummin (2012) näkemyksen mukaan narratiivisessa tutkimuksessa analysointimetodi pitäisi valita tutkimusintressin ja käsitteellisen esiyymmärryksen mukaan. Jos tutkija esimerkiksi olettaa, että tarinat saavat muotonsa sosiaalisessa kontekstissa, analysointia ei kannata tehdä yksilön omaehtoisen tarinoinnin näkökulmasta, vaan tutkia tarinan merkitysten avautumista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Holstein & Gubrium 2012, s. 5-6.)

Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan laadullisessa tutkimuksessa voidaan hyödyntää myös määrällistä analyysia. Kvantifioimalla aineistoa voi saada nopeasti esille alustavia ilmiöitä ja päästä analyysissa alkuun. Aineistosta laadittujen taulukoiden ei pitäisi olla ainut tapa analysoida ilmiöitä, mutta niiden avulla on kätevää vertailla aineiston sisältöä, luokitella sitä sekä tuoda esiin tärkeitä aineistossa esiintyviä tekijöitä. (Eskola & Suoranta, 2000, s. 164.)

Riessman (2008) on todennut, että samat analyysimetodit soveltuvat suullisen, kirjallisen ja visuaalisen materiaalin analyysiin. Narratiivisessa analyysissa yksityiskohdat ja konteksti ovat

tärkeitä. Näkökulmasta riippuen tutkija voi keskittyä tarinaan, sen esitysmuotoon tai –järjestykseen, tarinan esitystapaan tai tarinan vastaanottajaan. Analyysissa on mahdollista tuoda esiin monia tarinointiin liittyviä osapuolia ja ääniä. Hyvä analyysi johdattaa lukijan ajatukset pintaa syvemmälle ja pyrkii selittämään ilmiöitä laajasti. Riessmanin mukaan narratiivinen analyysi poikkeaa muista analysointiperinteistä, kuten grounded theory, pyrkimyksessään kunnioittaa alkuperäisen narratiivin rakennetta ja analysoida sitä kokonaisuutena. (Riessman, 2008, s. 11-13, 74.) Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka toteavat, että narratiivien analysoinnissa käytetään usein samoja elementtejä kuin diskursiivisessa analyysissa, ja että metodeita saatetaan yhdistääkin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

#### 3.4.1 Suullisen aineiston litterointi

Kun analysoitavana on suullinen tutkimusaineisto, analyysin ensimmäinen vaihe on yleensä litterointi. Litterointi tarkoittaa kuunnellun aineiston muuntamista kirjoitettuun muotoon. Riessmanin (2008) mukaan litteroinnin tuloksena syntyy puhtaaksikirjoitettu teksti, joka voi olla hyvin erilainen riippuen valitusta litterointityylistä. Litterointi on jo sinällään tulkitsevaa toimintaa ja epätäydellinen, valikoiva kuvaus kuullusta puheesta. Päätös litterointityylistä ei ole puhtaasti tekninen, vaan heijastaa tutkijan teoreettisia sitoumuksia ja käytännön rajoituksia. (Riessman, 2008, s. 50.)

Laitinen ja Uusitalo (2008) ovat todenneet, että kiinnostuksen kohde määrittää sitä, millä tarkkuudella suullinen tutkimusaineisto on litteroitava. Jos tarinan kerronnalliset yksityiskohdat, kuten erilaiset äännähdykset, tauotukset ja äänenpainot, ovat tutkijalle tärkeitä, saattaa litterointiin mennä paljon aikaa. Tarinan sisältöön keskittyminen vapauttaa resursseja litteroinnin osalta. (Laitinen & Uusitalo, 2008, s. 131-135.) Riessman (2008) on huomauttanut, että jos alkuperäinen aineisto on nauhoitettua puhetta, litteroinnissa katoaa jo lähtökohtaisesti osa puheen piirteistä, kuten haastattelutilanteessa esiin tulleet ilmeet ja eleet. Tämän lisäksi litteroinnissa on tehtävä valintoja, jotka nostavat esiin ja häivyttävät toisia puheen piirteitä. (Riessman, 2008, s. 29-35.)

#### 3.4.2 Teemoitteleva analyysi

Eräs tyypillinen tapa analysoida aineistoa on sen ryhmitteleminen erilaisiin kategorioihin. Lieblichin ym. (1998) mukaan kategorisointi voi keskittyä tarinan sisältöön tai muotoon. Kategorisoinnissa kerätään yhden tai useamman henkilön narratiiveista havaintoja määriteltyihin

teemoihin, ja tarkoituksena on usein selvittää ilmiötä, joka toistuu useamman henkilön kohdalla. Kategorista ryhmittelyä kokonaisvaltaisempi lähestymistapa on holistinen analysointi, jossa kiinnitetään enemmän huomiota kertomuksen kokonaisuuteen ja yksittäisiin kertojiin. (Lieblich ym., 1998, s. 11).

Laitinen & Uusitalo (2008) esittävät käytännön esimerkkejä siitä, miten edetä kategorisoivassa analyysissä. Aluksi litteroitu aineisto luetaan läpi useaan kertaan ja ryhmitellään aineistosta nousevien teemojen mukaan eri kokonaisuuksiksi. Analyysia tehdessään tutkija voi käyttää apuna aineistolle esitettyjä kysymyksiä, kuten ”Mistä tämä tarina kertoo?” tai ”Mitä tarinassa tapahtuu?”. Seuraavassa vaiheessa teemat käydään läpi säännönmukaisuuksia etsien, merkityksiä yhdistellen ja aineistossa esiintyviä kokemuksia käsitteellistämällä. Läpikäynnin aikana kategorioiden sijoittuminen toisiinsa selkenee ja tämän seurauksena teemakokonaisuudet voidaan jaotella laajemmiksi teemaryhmiksi ja pääkategorioiksi, joista johdetaan tutkimusraportin pääluvut. (Laitinen & Uusitalo, 2008, s. 133-135.)

Riessman (2008) näkee kategorisoivassa analyysitavassa myös huonoja puolia. Hänen mielestään analyysissä pitää joskus poimia asioita esiin isompina yksikköinä eikä kategorioina eli teemoina, joita muussa kvalitatiivisessa tutkimuksessa paljon käytetään. Kategorioidessa häviävät helposti aineiston peräkkäiset ja rakenteelliset piirteet, jotka ovat monesti analyysin kannalta merkityksellisiä. Aineistossa esiintyvä yksilöllinen tarkoitus voi kadota, jos analyysi on liian pilkkovaa ja suodattavaa. Kategorisointi sopii kuitenkin narratiivin analysointitavaksi ja sitä voi yhdistää muihin analyysitapoihin. (Riessman, 2008, s. 12).

Riessmanin (2008) esittämä malli temaattisesta analyysistä on hieman erilainen, kuin edellä kerrottu esimerkki kategorisoivasta analyysistä. Riessmanin mukaan tärkein ohjaava elementti työskentelyssä on se, mistä tutkija on kiinnostunut. Tarinaa ei tarvitse pilkkoa teemojen mukaan, vaan tarina voidaan tulkita kokonaisuutena. Riessman käyttää esimerkkinä Gareth Williamsin tapaustutkimusta, jossa tutkija analysoi kolmen sairastuneen kertomusta tarkastellen sairastuneiden keksimiä syitä sairaudelleen ja näiden syiden syntyprosessia. Narratiiviselle, temaattiselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan Williams käsittää narratiiviksi koko haastateltavien elämäkerran, ja erityisesti kohdat, joissa viitataan sairastumiseen. Tutkija käsittelee yhden haastatteluaineiston kerrallaan ja järjestää sen oleelliset tapahtumat kronologisesti. Tämän jälkeen keskitytään tunnistamaan ja koodaamaan aineistosta esiin nousevat käsitykset. Valitut yksityiskohdat nostetaan esiin kuvaamaan ilmiön yleispiirteitä ja variaatiota. Tulkintaa selitetään

tutkimustyötä ohjaaviksi valituilla teorioilla ja haastateltavien aineistoja vertaillaan toisiinsa. (Riessman, 2008, s. 54-57).

### 3.4.3 Rakenteellinen analyysi

Narratiivisessa analyysissä paljon hyödynnetty metodi on rakenteellinen eli strukturaalinen analyysi. Lieblich ym. (1998) näkevät tarinan muodon analyysin vaihtoehtona tarinan sisällön analyysille. Rakenteellinen analyysi sopii esimerkiksi tarinan aika-akselin tarkasteluun, tapahtumien ajalliseen hahmottamiseen, tarinan herättämien tunteiden tai tarinan tyylin tarkasteluun. (Lieblich ym., 1998, s. 11.)

Riessmanin (2008) mukaan rakenteellinen analyysi siirtää fokusta kertojasta ja hänen kokemuksestaan kohti kerrottua narratiivia. Tutkittu rakenne voi viitata tutkimuksen näkökulmasta riippuen esimerkiksi tarinan genreen, tarinan kaareen tai keskustelusta poimituihin osiin. Alun perin rakenteellinen analyysi kohdistui kirjoitettuihin materiaaleihin. Kielitieteen parissa sen avulla taas haluttiin selvittää puhutun puheen tieteellisiä sääntöjä. Rakenteellisen analyysin avulla tutkittiin myös erilaisia puhetyylejä ja niiden suhdetta luokkajakoon. Myöhemmin analyysin painopiste siirtyi tarinan kielioppiin ja genreen. Rakenteellinen tutkimus vastaa esimerkiksi kysymykseen: miten tarina on organisoitu ja mihin se tähtää, millä keinoilla kertoja pyrkii vakuuttamaan kuulijan, ja millaisia tyylejä kerrotussa tarinassa ilmenee. Rakenteellista analyysia voi yhdistää esimerkiksi temaattiseen analyysiin, jolloin tutkimuksen näkökulmasta tulee laajempi. (Riessman, 2008, s. 77-78).

Esimerkkinä rakenteellisesta analyysistä voidaan esittää malli Labovin ja Waletzky (1997) artikkelista *Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experiences*. Mallin tarkoitus on esittää analyttinen viitekehys suullisesti kerrottujen omakohtaisten kokemusten analysointiin. Malliin kuuluu tarinan rakenteen hahmottelu aiemmin mainittuihin tarinan osiin: abstrakti, orientaatio, komplikaatio, arviointi, ratkaisu ja päätös. Mallissa ollaan kiinnostuneita tarinan tarkoituksesta kielitieteellisesti ja lausetasolla. Jokaisella lauseella nähdään olevan tietty funktio. Analyysissä tarinasta pyritään löytämään tietyt lauseet, jotka ovat ajallisessa järjestyksessä, ja kuvaavat alkuperäistä tapahtumaa. Näiden lisäksi tarinassa esiintyy toissijaisia lauseita. Niin kutsutut narratiivilauseet ovat lukittuja tiettyyn ajalliseen hetkeen, joten niitä ei voi siirtää tarinassa toiseen ajalliseen osioon. Vapaita lauseita puolestaan voi siirtää muuttamatta tarinan ajallista järjestystä. Narratiivilauseet voivat olla keskenään tasavertaisia, jolloin niillä on tietyt siirtymämahdollisuudet (displacement set). Labov ja Waletzky merkitsevät jokaisen lauseen



yksityiskohtaisilla koodauksilla, joista selviää, millaiset siirtomahdollisuudet kullakin on. Kun siirtymämahdollisuudet ovat selvillä, vapaat lauseet siirretään tekstin alkuun ja rajoitetusti siirrettävät lauseet niin alkuun kuin mahdollista. Lopuksi yhdistetään samanarvoiset lauseet. Näin saadaan esille tarinan pääsekvenssi. Labov & Waletzky käyttivät tämän tyyppistä analyysia sosiaalisessa kontekstissa nauhoitettuun haastattelu- ja keskusteluaineiston analysointiin. (Labov & Waletzky, 1997, s. 4-26.)

Toisenlainen esimerkki rakenteellisesta analyysista on James Geen malli. Lähtökohtainen ero Labovin ja Waletzkyin malliin on se, että tarinan ei oleteta olevan rakenteeltaan tietynlainen eikä sen tarvitse noudattaa loogista järjestystä. Riessmanin (2008) mukaan Geen mallissa tarina voi olla kompleksinen ja laajakin kokonaisuus, joka etenee ajallisesti epäloogisessa järjestyksessä. Tulkinta alkaa tunnistamalla aineistosta eri tyyppiset osat (units), joita voivat olla esimerkiksi säkeet (line) ja säkeistöt (stanza). Säkeistöt koostuvat säkeistä, joista vaikuttaa syntyvän yksi kokonaisuus. Säkeistön sisällä ei yleensä pidetä juurikaan taukoja puheessa. Geen mukaan jokapäiväinen puhe itse asiassa rakentuu runollisista elementeistä ja säkeistöt ovat näin ollen universaali tapa muodostaa puhetta. Geen metodissa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, miten asiat ilmaistaan. Oleellista on havaita esimerkiksi sävelkorkeus ja muut puheen prosodiset piirteet, jotka osoittavat, mitä kohtia puheessa painotetaan. Näin saadaan eroteltua puheesta tärkeitä kohdat ja säkeistöt. Säkeistöt muodostuvat yleensä noin neljästä säkeestä ja liittyvät tiettyyn aiheeseen. Laajemmat puheen kokonaisuudet muodostuvat säkeistöistä ja muista puheen osista. Riessman kertoo Geen menetelmän auttaneen häntä ymmärtämään aineiston sisältöä ja tunnistamaan siihen liittyviä teemoja. (Riessman, 2008, s. 93-98.)

Romano, Porto ja Molina (2013) esittelevät artikkelissaan sosio-kognitiivista vaihtoehtomallia Labovilaiselle tarinan rakenteelle. Tarkastelun viitekehyksenä heillä on narratiivinen tutkimus, jossa aineistona on espanjalaisesta radio-ohjelmasta nauhoitettuja kuulijoiden soittoja. Kuulijoiden tarinat ovat vapaamuotoisia, henkilökohtaisia kertomuksia, ja hyvin tunnepitoisia sisältöltään. Tämän tyyppiset suulliset tarinat eivät tutkijoiden mukaan ole suoraan sovitettavissa Labovin tarinarakenteeseen, vaan ne vaativat joustavamman tavan hahmottaa tarinan rakennetta. Apuna tässä tutkijat käyttävät Gilles Fauconnierin ja Mark Turnerin kehittämää Conceptual Integration teoriaa ja käsitettä ”mental spaces”. Teorian puitteissa tarina voidaan käsittää sarjaksi erilaisia tiloja, joissa kertoja tarjoaa kuulijalle tunteita, selityksiä, taustatietoa ja omaa ymmärrystään. Tutkijoiden esittämässä esimerkkitarinassa erotetaan kolme ylemmän tason tilaa, joista päätapahtumat kerrotaan yhdessä, tunteet toisessa ja sivuhenkilön kuvaus kolmannessa. Tilat voidaan jakaa myös pienempiin kokonaisuuksiin. Olennaista on se, että tilat eivät

esiinny tarinassa peräkkäin, vaan irrallisina osina, jotka limittyvät toisiinsa. Tarinaan sisältyy myös tilanrakentajia, joiden avulla tilat erottuvat toisistaan, ja jotka osoittavat uuden segmentin alun. Tällaisia elementtejä puheessa voivat olla huokaukset, jännitteen muutokset, maiskausäänteet, korjaukset jne. Tarinan ankkurit puolestaan ovat tarinassa toistuvia tai erityisen tarkkaan käsiteltyjä kohtia, jotka auttavat linkittämään yhteen tarinan eri osat ja hahmottamaan tarinan motiivia. Tarinan taustalla voidaan hahmottaa ns. yleinen tila, jossa viitataan kulttuurisesti ja abstraktisti hahmotettaviin yleisiin asioihin tai oletuksiin, ja sen avulla tarinasta voi hahmotua kuulijalle koherentimpi ja ymmärrettävämpi kokonaisuus. Viime kädessä kuulija tulkitsee tarinaa saamiensa vihjeiden perusteella ja rakentaa siitä lopullisen kokonaisuuden, joka on riittävän selkeä ymmärrettäväksi. (Romano ym., 2013, s. 73-87.)

### **3.5 Arvioinnin merkitys narratiivissa**

Tutkimuskysymyksen kannalta arviointi vaikuttaa merkittävältä asialta emotionaalisen kerronnan analysoinnissa, koska emotionaalisuutta ilmentäviä kertomuksen kohtia nimitetään narratiivisessa tutkimuksessa usein arvioinniksi (ks. Gee, 2010; Labov, 1972). Muun muassa Siikala (1990, s. 25) on todennut, että arviointi voi paljastaa kertojan asenteita ja näkemyksiä. Arviointi paljastaa kertomuksen ydinmerkityksen, ja se voi ilmetä narratiivissa selkeänä yksittäisenä osiona tai sitä voidaan sisällyttää useampaan vaiheeseen kertomuksessa (ks. Gee, 2010, s. 77; Labov, 1972, s. 366, 369; Siikala, 1990, s. 25). Tutkijoiden mukaan on monia keinoja, joilla arviointi tulee tai tuodaan esille. Arviointia esitetään suoraan (esimerkiksi mielipide), epäsuoraan sekä merkityksellisillä sanavalinnoilla, äänensävyllä ja painotuksilla (ks. Siikala, 1990, s. 86-87; Gee, 2010, s. 26). Arviointia tuodaan esiin toistamalla tärkeitä asioita, selittämällä omaa näkökulmaa sekä käyttämällä erilaisia vahvistussanoja ja superlatiiveja (Labov, 1972, s. 370-387).

Tutkimusaineistossa on kyse kuvien inspiroimista narratiiveista, joissa ei välttämättä ole henkilökohtaisen tarinankerronnan tunnuspiirteitä. Labov on väittänyt, että arviointia ei esiinny toisen puolesta kerrotuissa tarinoissa (Labov, 1972, s. 371). Tutkijoilla on kuitenkin myös päinvastaisia havaintoja (ks. Hatavara & Mildorf, 2017; Norrick, 2013; Siikala 1990, s. 34-35). Norrickin (2013) mielestä Labovin ja Waletzky'n näkemys pohjautuu koeasetelmaan, jossa koehenkilöä on pyydetty rekonstruoimaan televisiosarjan episodissa ja sarjakuvassa esitetty tarina, ja tilanteen keinotekoisien kontekstien vuoksi arviointi saattaa olla puutteellista. Luonnollisessa keskustelussa arviointia on helppo sisällyttää myös toisesta kerrottuihin tarinoihin. Norrickin

mukaan omakohtaisissa ja toisesta kerrotuissa tarinoissa arviointi perustuu eri asioihin ja on siten myös eri tyylistä. Omakohtaisissa tarinoissa arviointi on yleensä kerrottu kertojan (eli kertomuksen päähenkilön) perspektiivistä. Toisesta kerrotuissa tarinoissa arviointia varten ei ole valmista lähtökohtaa, joten kertoja muodostaa näkemyksensä esimerkiksi kertomuksen kontekstin ja tarkoituksen perusteella. (Norrick, 2013, s. 390-391.) Hatavara ja Mildorf (2017) tuovat esiin myös toisen puolesta kerrottujen tarinoiden analysointiin liittyvän näkökulman. Tarinoista voi olla vaikeaa hahmottaa, ovatko ilmaistut ajatukset ja arvioinnit kertojan omia vai tarinan päähenkilön ajatuksia, sekä kuinka todellisia tai fiktiivisiä kerrotut asiat ovat (Hatavara & Mildorf, 2017, s. 74, 79-80).

## 4 Johtopäätökset

Tässä kirjallisuuskatsauksessa tarkoituksena oli selvittää, millaiset narratiiviset menetelmät soveltuvat emotionaalisen kerronnan analysointiin, ja erityisesti emotionaalisten aikajaksojen osoittamiseen. Katsauksessa esiin nousseiden seikkojen pohjalta voidaan olettaa, että emotionaalista kerrontaa on mielekästä analysoida narratiivisesti. Katsaus selvitti, mitkä narratiiviset analyysimenetelmät ovat jatkotutkimuksen osalta hyödyllisiä, ja miksi. Lisäksi katsaus selkiytti, miten narratiivinen tutkimus on tarkoituksenmukaista pohjustaa teoreettisesti.

Narratiivinen tutkimusote tarjoaa välineitä suullisen aineiston analysointiin monesta eri näkökulmasta. Tärkein tutkimustyötä ohjaava elementti tulisi kuitenkin olla tutkimusintressi. Ennen kuin voidaan edetä aineiston analyysiin, on kiteytettävä, mistä ollaan kiinnostuneita, ja mitä käsillä olevasta aineistosta halutaan saada esille. Toinen työtä ohjaava teoreettinen lähtökohta on narratiivin määrittely (Riessman, 2008, s. 5-6). Valmiin aineiston ollessa kyseessä, narratiiville on löydettävä sellainen määritelmä, jonka kriteerit ja lähtökohdat se täyttää. Lisäksi tutkimukseen kannattaa sisällyttää taustateoriaa, jota vasten aineistoa on tarkoituksenmukaista tarkastella (Eskola & Suoranta, 2000, s. 81-82). Metodologiset ja teoreettiset sitoutumiset antavat tutkimukselle viitekehyksen ja ohjaavat osaltaan narratiivien analysointia ja syvempää tulkitusta. Valmiita tutkimusmetodeja ei aina ole mielekästä soveltaa sellaisenaan, vaan aineiston erityispiirteet ja tutkimusintressi voivat ja saavat vaikuttaa käytettäviin menetelmiin.

Lähtökohtana olevassa emotiotutkimuksessa havaittiin, että pupillin koko varioi kuvan valenssin mukaan merkittävästi koehenkilön raportoidessa kuvasta. Toistaiseksi ei ole selvitetty, mitä koehenkilön tuottamassa tarinassa tuolla hetkellä tapahtuu. Tutkimukset osoittavat, että pupillin koon muutos voi merkitä emotionaalista reaktiota (ks. Laeng ym., 2012, s. 2-3). Tehdyistä esiselvityksestä nousee esiin havainto, että yksi tarinan tärkeimmistä ja samalla emotionaalisesti latautuneimmista kohdista on sen arviointiosio (Labov, 1997; Romano ym., 2013). Aineiston osittainen koekuuntelu on osoittanut, että myös tutkimuskohteena olevassa aineistossa esiintyy arviointia. Lisäksi Naamangan ja Kolehmaisien tutkimuksissa havaittiin, että aineisto sisältää joitakin emotionaalisen kielen piirteitä (ks. Naamanka 2009; Kolehmainen 2010). Arviointiosio saattaa olla avainasemassa lähettäessä analysoimaan narratiiveja ja tunnistamaan kohtia, joissa emotionaalisuus ilmenee. Arviointiosiot voidaan tunnistaa analysoimalla aineistoa rakenteellisesti ja emotioiden ilmenemistapoja tunnistuen. Arviointiosioiden esiintyminen narratiiveissa on myös mahdollista asettaa aikajanelle, mikä on tärkeää tutkimuskysymyksen kannalta. Lisäksi aineiston analysoinnissa voitaisiin hyödyntää esimerkiksi kategorisointia. Tällä

menetelmällä voidaan tunnistaa koehenkilöiden kertomuksista erilaisia tyylejä, mikä helpottaa aineiston tulkintaa.

## 5 Pohdinta

Jatkotutkimuksen taustateoriaa muodostettaessa on tärkeää tutustua tarkemmin emotioihin niistä näkökulmista, joita tutkimusaineiston ja tutkimusasetelman kautta avautuu. Emotionaalisuuden ilmentymistä sanallisessa kerronnassa on kuvattava riittävän tarkalla tasolla, jotta aineiston analyysiin löytyy teoreettisia käsitteitä ja perusteita. Analyysiin valittavista narratiivisista metodeista tulee lisäksi esittää kattavampi kuvaus jatkotutkimuksen yhteydessä.

Jatkotutkimuksessa on tarpeen määritellä, minkä tyyppisestä narratiivista aineiston tarinoissa on kyse. Tässä vaiheessa ääninäytteitä on vasta koekuunneltu osittain, mutta tarkempi tutustuminen aineistoon auttaa määrittämään narratiivit. Tarinat ovat lyhyitä ja niissä on elementtejä sekä henkilökohtaisen kokemuksen kerronnasta että fiktiivisestä kertomuksesta. Ne eivät ole osa luonnollista keskustelua, vaan keskusteluasetelma on asymmetrinen. Tarinat vaihtelevat suuresti sisällöltään ja kestoaltaan, mikä johtunee osin koehenkilöiden erilaisesta tehtävänannon tulkinnasta ja erilaisesta tavasta puhua. Naamangan (2009) tekemässä tutkielmassa osa puhenäytteistä on karsittu pois tutkimusjoukosta, koska ne eivät täyttäneet tutkijan tarinalle asettamia kriteerejä. Naamanka mainitsi myös, että hänen tutkimuksensa ei ole perinteinen narratiivinen tutkimus, koska kuvien esittäminen ei tuonut esiin riittävän luonnollista kerrontaa, jotta tutkija olisi voinut hyödyntää Labovin rakenteellista tarkastelua. (Naamanka, 2009, s. 77-78.) Nämä huomiot ovat hyödyllisiä myös uutta, narratiivista tutkimusta suunniteltaessa. Narratiivin määrittelyn ja tutkimusmetodin on oltava riittävän väljä, jotta se soveltuu lyhyen kerronnan tarkasteluun. Lisäksi on mietittävä, voiko kaikkia puhenäytteitä lainkaan analysoida tutkimuskysymysten näkökulmasta.

Tarinan arviointiosioita voi pitää hypoteettisesti todennäköisimpänä kohtana automaattisesti tapahtuvalle emotionaaliseen fysiologiseen reaktiolle. Jatkotutkimuksessa olisi kiinnostavaa selvittää, ajoittuuko pupillin koon variaation merkittävin aikajakso juuri narratiivin arviointivaiheeseen vai johonkin muuhun kohtaan narratiivia. Labovin ja Waletzky'n tutkimuksen perusteella toisesta kerrotut tarinat eivät tuoneet esiin arviointia, mutta tulos saattoi liittyä tutkijoiden käyttämään koeasetelmaan, ja näkemystä on kyseenalaistettu myöhemmissä tutkimuksissa (ks. Hatavara & Mildorf, 2017, s. 74; Norrick, 2003, s. 390-391; Siikala 1990, s. 34-35). Tämän tutkimuksen aineistossa arvioinnin ilmenemiseen ja sisältöön voi vaikuttaa se, miten vahvasti koehenkilö on eläytynyt kuvaan, ja kuinka omakohtaisesti hän on kuvankatselun kokenut. Etenkin valenssiltaan positiiviset ja negatiiviset kuvat ovat lähtökohtaisesti emotioita herättäviä,

joten ne voivat tuoda arviointia eli emotionaalista suhtautumista ja tunteenilmaisua esiin luonnollisesti (ks. Bradley & Lang, 2007, s. 34, 42-43).

Tarinan arviointivaiheen esille saaminen edellyttää tarinan rakenteellista tarkastelua. Labovin rakenteellinen malli ei sovellu käsillä olevan suullisen materiaalin tutkimiseen sellaisenaan, koska aineistossa olevat tarinat eivät ole pitkiä eikä niissä esiinny kaikkia tarinan osia. Koska kiinnostuksen kohteena on tietty ajallinen hetki, tarinaa ei myöskään kannata muokata siirtämällä lauseita paikasta toiseen, kuten Labovin & Waletzky'n tutkimuksessa tehtiin (Labov, 1997). Sen sijaan Geen tai Romanon ja kumppanien käyttämä lähestymistapa aineiston eri osien hahmottamiseksi voi soveltua aineiston analyysiin (Riessman 2008; Romano ym., 2013). Tutkimuksen valmistelu vaatii tarkempaa perehtymistä käytettävissä oleviin tutkimusmetodeihin ja niiden soveltamiseen. Samoin tarkempi tutustuminen puhenäytteisiin auttaa arvioimaan, millä tavoin ne ovat analysoitavissa.

Rakenteellisen tarkastelun lisäksi tarinan tai ainakin sen sisältämän arviointivaiheen sisällöllinen tarkastelu voi olla hyödyllistä. Tällöin saataisiin tarkempi käsitys siitä, millaisia emootioita tarinan tietyssä vaiheessa mahdollisesti ilmenee. Sisällöllisen analyysin yhteydessä voitaisiin huomioda myös kuvan emotionaalinen lataus (positiivinen, neutraali tai negatiivinen) ja koehenkilön siitä tekemät SAM-arvioinnit. Kolehmainen (2010) havainnon mukaan tarinoiden sisältö ei kuitenkaan välttämättä ole sidoksissa pelkästään juuri näytettyyn kuvaan, vaan esimerkiksi edelliseen kuvaan, mikä tekee tarinan sisällön analysoinnista ja tulkinnasta haastavampaa (ks. Kolehmainen 2010, s. 61). Sisällön analyysimenetelmäksi voisi soveltua tarinan kategorisointi. Sen avulla selvitetäisiin, onko kyseessä esimerkiksi kuvan herättämä emotionaalinen kokemus, kuvan inspiroima muistelu tai neutraalimpi kuvan tulkinta. Kategorioiden muodostuksessa kannattaisi mahdollisuuksien mukaan hyödyntää emootioihin liittyvää taustateoriaa, mutta liikkeelle voi lähteä myös aineistosta käsin.

Kirjallisuuskatsaus loi hyvät lähtökohdat suunnitella tulevaa tutkimusta, jossa analysoidaan narratiiveja emootioiden näkökulmasta. Lisäksi se tarjosi paljon lisätietoa narratiivisista menetelmistä. Narratiivisen tutkimushaaran kattava esittely olisi vaatinut laajemman työn, jota ei tämän tutkimuksen viitekehyksessä ollut kannattavaa tehdä. Olisi voinut olla hyödyllistä tutustua myös muihin kuin narratiivisiin analysointimenetelmiin, joilla emotionaalista puhetta voidaan tutkia, mutta esimerkiksi puheen prosodisia piirteitä on jo tutkittu samasta aineistosta. Tämän katsauksen perusteella jatkotutkimuksessa kannattaa hyödyntää narratiivisia tutkimusmenetelmiä.

## Lähteet

- Aaltonen, T. & Leimumäki, A. (2010). Kokemus ja kerronnallisuus – kaksi luentaa. Teoksessa j. Ruusuvaori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* (s. 119-152). Tampere: Vastapaino.
- Andrews, M., Squire, C, ja Tamboukou, M. (2008). Introduction: What is narrative research? Teoksessa M. Andrews, C. Squire & M. Tamboukou (toim.), *Doing Narrative Research* (s. 1-26). London: Sage Publications.
- Becker, T. & Quasthoff, U. M. (2005). Introduction: Different dimensions in the field of narrative interaction. Teoksessa T. Becker & U. M. Quasthoff (toim.), *Narrative interaction* (s. 1-12). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins B.V.
- Bradley, M. & Lang, P. (2007). The International Affective Picture System (IAPS) in the Study of Emotion and Attention. Teoksessa J. Coan & J. Allen (toim.). *Handbook of Emotion Elicitation and Assessment* (s. 29-46). Oxford: University Press.
- Bradley, M., Miccoli, L., Escrig, M. A. & Lang, P. J. (2008). The pupil as a measure of emotional arousal and autonomic activation. *Psychophysiology*, 45(4), 602-7. Haettu osoitteesta <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3612940/>
- Carroll, N. (2001). *Beyond Aesthetics: Philosophical Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cicirelli, V. (1996). Emotion and Cognition in Attachment. Teoksessa C. Magai, S. McFadden (toim.), *Handbook of emotion, adult development, and aging* (s.119-132). California: Academic Press.
- Clandinin, D. (2007). *Handbook of narrative inquiry: mapping a methodology*. California: Sage Publications.
- Coan, J. & Allen, J. (2007). Introduction: Organizing the Tools and Methods of Affective Science. Teoksessa J. Coan & J. Allen (toim.), *Handbook of Emotion Elicitation and Assessment* (s. 3-6). Oxford: Oxford University Press.
- Damasio, A. (2000). A Second Change for Emotion. Teoksessa R. Lane & L. Nadel (toim.) *Cognitive neuroscience of Emotion* (s. 12-23). Oxford: Oxford University Press.
- Eich, E. & Schooler, J. (2000). Cognition/Emotion Interactions. Teoksessa E. Eich (toim.), *Cognition and emotion* (s. 3-29). Oxford: Oxford University Press.
- Ekman, P. (1984). Expression and the nature of emotion. Teoksessa K. R. Scherer & P. Ekman (toim.), *Approaches to emotion* (s. 319-343). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.



- Eronen, R. (6.9.19). Leikkivä kieli. *Kielikello*, 2/2004. Haettu osoitteesta <https://www.kielikello.fi/-/leikkiva-kieli>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Feyereisen, P. (1989). Theories of emotions and neuropsychological research. Teoksessa F. Boller, J. Grafman, L. Squire & G. Gainotti (toim.), *Handbook of Neuropsychology: Volume 3* (s. 271-281). Amsterdam: Elsevier Science Publishers B.V.
- Gee, J. (2010). How to do discourse analysis: a toolkit. New York: Routledge.
- Gray, E. & Watson, D. (2007). Assessing Positive and Negative Affect via Self-Report. Teoksessa J. Coan & J. Allen (toim.). *Handbook of Emotion Elicitation and Assessment* (s. 171-183). Oxford: University Press.
- Günthner, S. (2011). The construction of emotional involvement in everyday German narratives – interactive uses of ‘dense constructions’. *Pragmatics*, 21(4), 573-592. Haettu osoitteesta <https://journals.linguisticsociety.org/elanguage/pragmatics/article/view/3657.html>
- Hatavara, M. & Mildorf, J. (2017). Hybrid fictionality and vicarious narrative experience. *Narrative*, 25(1), s.65-82.
- Herbert, C., Ethofer, T., Fallgatter, A., Walla, P. & Northoff, G. (2018). Editorial: The Janus Face of Language: Where Are the Emotions in Words and Where Are the Words in Emotions? *Frontiers in Psychology*, 9, 650. Haettu osoitteesta <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2018.00650/>
- Hess, E. H. & Polt, J. M. (1960). Pupil Size as Related to Interest Value of Visual Stimuli. *Science*, 132, 349-350.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (1997). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Holstein, J. & Gubrium, J. (2012). Introduction: Establishing a Balance. Teoksessa J. A. Holstein & J. F. Gubrium (toim.), *Varieties of Narrative Analysis* (s. 1-11). Los Angeles: Sage Publications.
- Hyvärinen, M. (2004). Narratologia ja kerronnallinen käänne. AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti, 1, 53-59. Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.30665/av.74599>
- Hyvärinen, M. (2006). Kerronnallinen tutkimus. Haettu osoitteesta [http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen\\_tutkimus.pdf](http://www.hyvarinen.info/material/Hyvarinen-Kerronnallinen_tutkimus.pdf)
- Hyvärinen, M. (2010). Haastattelukertomuksen analyysi. Teoksessa j. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi* (s. 90-118). Tampere: Vastapaino.
- Kolehmainen, J. (2010). Emotionaalisesti latautuneiden kuvien arviointiin ja kerrontaan liittyvät puheen prosodiset piirteet miehillä ja naisilla. Logopedian pro gradu –tutkielma. Oulun yliopisto, Humanistinen tiedekunta.

- Labouvie-vief, G. (1996). Emotion, Thought, and Gender. Teoksessa C. Magai, S. McFadden, (toim.), *Handbook of emotion, adult development, and aging* (s.101-118). California: Academic Press.
- Labov, W. (1972). *Language in the inner city: Studies in the black English vernacular*. Oxford: Basil Blackwell.
- Labov, W. & Waletzky, J. (1997). Narrative Analysis: Oral versions of Personal Experience. *Journal of Narrative and Life History*, 7(1-4), 3-38.
- Laeng, B., Sirois, S. & Gredebäck, G. (2012). Pupillometry: A Window to the Preconscious? *Perspectives on Psychological Science*, 7(1), 18-27. Haettu osoitteesta [https://www.researchgate.net/publication/258180122\\_Pupillometry\\_A\\_Window\\_to\\_the\\_Preconscious](https://www.researchgate.net/publication/258180122_Pupillometry_A_Window_to_the_Preconscious)
- Laitinen, M. & Uusitalo, T. (2008). Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäntapausten tutkimisessa. Teoksessa R. Kaasila, R. Rajala & K. Nurmi (toim.), *Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä* (s. 106 - 151). Tampere: Juvenes Print.
- Lane, R., Nadel, L., Allen, J. & Kaszniak, A. (2000). The Study of Emotion from the Perspective of Cognitive Neuroscience. Teoksessa R. Lane, L. Nadel (toim.), *Cognitive neuroscience of Emotion* (s. 3-11). Oxford: Oxford University Press.
- Lang, P.J., Bradley, M.M., & Cuthbert, B.N. (2005). International affective picture system (IAPS): Affective rating of pictures and instruction manual. Technical Report A-6, University of Florida, Gainesville, FL.
- Laukka, S. J., Haapala, M., Lehtihalmes, M., Väyrynen, E. & Seppänen, T. (2013). Pupil size variation related to Oral report of affective pictures. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 84, 18-23.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. (1998). *A New Model for Classification of Approaches to Reading, Analysis, and Interpretations*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Murmann, M. (2018). *Inchoative emotion verbs in Finnish: argument structures and collexemes* (Väitöskirja, Oulun yliopisto).
- Naamanka, J. (2009). *Miesten ja naisten kerronnan piirteet emotionaalisesti latautuneista kuvista* (pro gradu –tutkielma, Oulun yliopisto).
- Nielsen, L. & Kaszniak, A. (2007). Conceptual, Theoretical, and Methodological Issues in inferring Subjective Emotion Experience. Teoksessa J. Coan & J. Allen (toim.), *Handbook of Emotion Elicitation and Assessment I* (s. 361-375). Oxford: University Press.
- Norrick, N. R. (2013). Narratives of vicarious experience in conversation. *Language in Society*, 42(4), s. 385-406.

- Partala, T., Surakka, V., (2003). Pupil size variation as an indication of affective processing. *International Journal of Human-Computer Studies*, 59, 185-198.
- Riessman, C. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. California: Sage Publications.
- Rolls, E. (1999). *The Brain and Emotion*. New York: Oxford University Press.
- Romano, M., Porto, M. D., Molina, C. (2013). The structure of emotion discourse: from Labovian to socio-cognitive models. *Text&talk*, 33, 71-93. Haettu osoitteesta [https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/668690/structure\\_romano\\_textal\\_2013.pdf?sequence=1](https://repositorio.uam.es/bitstream/handle/10486/668690/structure_romano_textal_2013.pdf?sequence=1)
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A., (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu osoitteesta [https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7\\_3\\_6\\_4.html](https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html)
- Sajama, S. (1996). Tunteiden intentionaalisuus. Teoksessa I. Niiniluoto & J. Räikkä (toim.), *Tunteet* (s. 258-267) Helsinki: Yliopistopaino.
- Salo, U. (2008). Keskustelu, kertomukset ja performatiivisuus. Teoksessa R. Kaasila, R. Rajala & K. Nurmi (toim.), *Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä* (s. 68-105). Tampere: Juvenes Print.
- Siikala, A. (1990). *Interpreting oral narrative*. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
- Snowden, R. J., O'Farrell, K. R., Burley, D., Erichsen, J. T., Newton, N. V., & Gray, N. S. (2016). The pupil's response to affective pictures: Role of image duration, habituation, and viewing mode. *Psychophysiology*, 53, 1217-1223. Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1111/psyp.12668>